

Hoe moet 'n Gereformeerde teoloog met die Bybel omgaan?¹

T. van der Walt
Skool vir Bybelwetenskappe & Antieke Tale
Potchefstroomkampus
Noordwes-Universiteit
POTCHEFSTROOM

Ek verbeel my geensins dat ek oor die onderwerp wat aan my opgedra is: “Hoe moet 'n Gereformeerde teoloog met die Bybel omgaan?”, nou juis soveel nuuts sou kon sê nie. Ek doen dit omdat ons wel opnuut indringend hieroor rekenskap moet gee, en vanoggend se insette van my kant sou daartoe 'n beskeie bydrae kon lewer. Al hoe meer word besef, en ook uitdruklik gesê, dat die manier(e) waarop ons met die Bybel omgaan, aan die wortel lê van die sake waaroor daar tans ook in ons eie geledere heftige verskille, soms selfs driftige verskille, bestaan.

Hierdie geleentheid misbruik deur party te kies, gaan ek nie. As dit dalk soms amper so wil lyk, wil ek noem dat ek my basiese voorbereiding vir vanoggend se geleentheid gedoen het ruim voor ek selfs die agenda van die afgelope sinode onder oë gehad het.

Maar nader aan die onderwerp wat my toegesê is: “Hoe moet 'n Gereformeerde teoloog met die Bybel omgaan?”

Verre sy dit van my om vanoggend met die raamwerk vir 'n spik-splinternuwe *locus de sacra Scriptura* te kom; ewemin 'n verkorte Gereformeerde hermeneutiek; of 'n “Van lessenaar tot preekstoel” pregnanter genoem “Preekgeboorte” ('n naam nie onbekend in ons

1 Rede gelewer tydens die opening van die Teologiese Skool, 2006-02-13, kort ná die driejaarlikse nasionale sinode van die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika. Veral twee sake wat deur die sinode hanteer is, het wye belangstelling en reaksie ontlok, naamlik of 'n vrou in die besondere dienste mag dien, en of die 2001-omdigting van die Psalms nie die Messias uit die Psalms weggedig het nie. Dié rede moet teen hierdie agtergrond gelees word.

geledere nie).² Ek gaan my eerder toespits op iets waarvan ons nie altyd genoeg bewus is nie in die soms heftige debatte in ons eie geledere.

Tog moet ek u egter eers vlugtig, maar tog met nadruk, aan 'n paar kardinale oorhoofse beginsels herinner. Dit is wesenlik vir die wyse waarop 'n Gereformeerde teoloog met die Bybel moet omgaan.

Eerstens, en bowenal: lees die Bybel altyd biddend. Wat Christus die aand van sy opstanding aan sy vreesbevange, stomverslae dissipels gedoen het (Luk. 24:45), is nog net so waar vir Christus se verhouding met ons vandag: "Toe open Hy hulle verstand om die Skrif te verstaan."

Watter wonderbaarlike nuwe eksegetiese metode, of watter oerstoere beroep op godsalige voorgangers, kan ooit wettige, verantwoordelike, Skrifgetroue eksegetiese resultate lewer as dit nie ook van ons waar is en ons kinderlik-nederig op ons knieë dit besef nie: "Toe open Hy hulle verstand om die Skrif te verstaan."

Tweedens, luister, luister, luister eerbiedig voordat jy jou aanmatig dat jy klaar gehoor het wat God in 'n bepaalde Skrifgedeelte sê. Wie is ek en jy om die Here as 't ware in die rede te val, omdat ons ons verbeeld dat ons reeds gesnap het wat Hy vir ons wil sê?

Die Bybel is derdens nie 'n konglomoraat van los klippe nie. Sien 'n Bybelgedeelte altyd in sy verband – of meer korrek, in sy verbande: kontekstueel, boekmatig, openbaringshistories, sosio-histories, of wat meer daar ook mag wees.

In die vierde plek, klassiek gestel, vergelyk Skrif met Skrif. Parallele Bybelgedeeltes kan oor en weer lig op mekaar werp. Dis die oeroue beginsel: *sacra Scriptura sui ipsius interpretes* – die Heilige Skrif verklaar, verduidelik, homself. Is die *Auctor Primarius*, die eerste en hoofskrywer van die Bybel, nie per slot van rekening een en dieselfde Gees nie, ongeag onder watter verskillende omstandighede en op watter verskillende maniere (Heb. 1:1) God oor meer as twaalf eeue (dalk selfs veertien eeue) met die Bybelskrywers gepraat het nie?

2 'n Verwysing na die publikasie: De Klerk, Ben J. & Van Rensburg, Fika J. 2005. Preekgeboorte: 'n handleiding vir gereformeerde eksegetiese en prediking, toegepas op 1 Petrus 2:11-12, 18-25. Potchefstroom: Potchefstroomse Teologiese Publikasies.

Moenie jouself verbeel dat jy die eerste is wat die Woord van God bestudeer nie. Leer by jou voorgangers, al hoef jy uiteraard nie altyd met hulle saam te stem nie. Vergeet ook nie in jou eksegeese die wêreldwye, eeu oue gemeenskap van die heiliges nie – ook en juis wanneer jy met die Bybel besig is.

Die lysie is sekerlik nie uitgeput nie, maar ek laat dit daar.

Ek deel met u iets onvergeetliks uit my studentedae, al dateer die insident 'n halfeeue gelede. Voor die PUK-hoofgebou het prof. D.W. Kruger (onder ons studente beter bekend as Daantjie Donner, want sy ouboet was immers Willem Bliksem!) met sy vinger op my bors getimmer terwyl hy uit die bloute vir my sê: “Tjaart, die moeilikheid met julle teoloë is, julle pick die Here altyd vir julle kant.” Moet, ook en juis in jou omgang met die Bybel, nooit die Here vir jou kant probeer inpalm nie. Maak seker, dubbel seker, dat jy ook in jou Skrifverklaring en Skriftoepassing aan die Here se kant is.

Waarop ek my graag wil toespits, is 'n ou bekende saak: die verhouding tussen 'n mens se Skrifbeskouing en jou Skrifverklaring. Jou siening van die Bybel beïnvloed by voorbaat op 'n beslissende wyse jou eksegeese, jou verklaring, jou interpretasie van die Bybel.

Die kern van my betoog is: Is dit regtig al, uit en gedaan dat Skrifbeskouing en Skrifverklaring soos 'n siamese tweeling is: die twee is onherroeplik aan mekaar verbonde? Kort daar nie dalk êrens 'n tussenskakel nie?

Ek dink so, en wil dit so aantoon. Dit is nie so dat alle Gereformeerdes se interpretasie van 'n Bybelgedeelte noodwendig dieselfde moet wees omdat hulle siening van die Bybel basies dieselfde is nie – of dat 'n mens iemand wat die Here God se boodskap in 'n Bybelgedeelte anders hoor as wat jý dit doen, kan verketter as iemand met 'n ander, uiteraard dan ongereformeerde, onbybelse Skrifbeskouing.

Maar ek gaan my nie aanmatig asof ek sommer so al die antwoorde uit die mou kan skud nie. As ek deur 'n paar steekproewe sommige van u – hoekom nie almal nie? – kan inspireer om dieper hierop in te gaan, verder hieroor na te dink, dit intensiewer te bestudeer, sal ek vanaand baie gelukkig gaan slaap.

Vir hierdie doel het ek vier sake vir kort steekproewe uitgesoek: slawerny, apartheid, die Messias in die Ou Testament (spesifiek die Psalms), en wat ons dikwels te simplisties formuleer, die vrou in die besondere dienste.

Op risiko dat dit mag lyk asof ek net nie by die eintlike punt kan kom nie, tog eers as raamwerk 'n kort herinnering aan twee uiterstes, en hoe dit 'n mens se eksegeese by voorbaat bepaal: fundamentalisme teenoor rasionalisme.

Ek ken geen godsdiens wat so fundamentalisties is nie as die Islam en met hartseer, hoe bitter naby opregte, oerstoere Christene nie soms daaraan kom nie! Daarom, as spieël vir onself, iets oor die Islamitiese siening van hulle heilige boek, die Koran.

Die Koran is vooraf in die hemel opgeteken. Gabriël het dit stuk vir stuk aan Mohammed voorgelees, en hy het so 'n fantastiese geheue gehad dat hy dit onfeilbaar vir sy volgelinge kon dikteer, sodat hulle dit foutloos op skrif kon stel. Tekskritiese verskille is onmiddellik besleg, en vandag hoef geen Mohammedaan te twyfel nie: Só! en presies net só, sê Allah.

En tog is daar bloedige verskille tussen Islamiete, soos tans by uitstek in Irak. Hoekom? Dit gaan nie soseer oor die teoretiese verklaring van die Koran nie (al speel dit sekerlik ook 'n rol), maar veral oor die praktiese toepassing daarvan. Wat lê aan die wortel van hierdie probleem?

Myns insiens die feit dat daar in die Koran hoegenaamd geen historiese lyn is nie. Die hoofstukke – of dan *Sura's* – is doodgewoon op grond van hulle lengte in die Koran opgeneem: eers die langste, dan die tweede langste, ensovoorts. Wanneer, onder watter omstandighede, aan wie, waarom, met watter doel, ensovoorts, Allah sy uitsprake gedoen het, is hoegenaamd nie ter sake nie.

Die gevolg? Wie die Koran stiptelik, letterlik, onwrikbaar getrou wil gehoorsaam, moet dit presies doen soos dit oorspronklik, amper 'n millenium en 'n half gelede, tot Mohammed gekom het. Godsdienstig het die tyd dus stilgestaan, hoe die wêreld daarbuite ook al verander het.

Dit is soms nodig om mede-Christene, en ook onself, daaraan te herinner dat die wêreld – God se wêreld – nie stilstaan nie. Die Bybel het nie in 'n tydlose lugleegte tot stand gekom nie. Pasop vir kortpad is-gelyk-aan-tekens, dat alles vandag nog blindelings-letterlik só gedoen moet word soos wat God dit eeue gelede in sy Woord beveel het. Het jy jou klasmaats of jou dosente byvoorbeeld vanoggend gesoen? Is dit nie wat die apostel Paulus, geïnspireer deur die Heilige Gees, meermale aan die slot van sy briewe voorgeskryf het nie? Romeine 16:16, 1 Korintiërs 16:20, 2 Korintiërs 13:12 en 1 Tes-

salonisense 5:26 praat tog 'n duidelike taal – en dan is daar nog 1 Petrus 5:14 as jy dalk nog steeds sou aarsel.

Oor die ander uiterste, rasionalisme, hoef ek eintlik minder te sê. Terloops, is dit nie veelseggend nie dat baie van ons, dalk selfs van ons prille jeug af, deur ons formele en informele opleiding veel beter toegerus is teen die aanslae van die Rasionalisme as teen dié van die Fundamentalisme?

Natuurlik het die Bybel *in* die tyd, *in* die geskiedenis, ontstaan. Ons moet die agtergrond van God se openbaring na die beste van ons vermoë probeer vasstel, want alleen teen daardie agtergrond maak dit sin. Per slot van rekening is teologie 'n wetenskap, en tereg. Christus se gebod, soos al in Deuteronomium 6:4-5, is immers nie net dat ons God moet liefhê met ons hele hart, ons hele siel en al ons kragte nie, maar ook met ons hele verstand (Mark. 12:30 e.v.). Hoe kan 'n mens God óók met jou verstand liefhê, as jy dit by voorbaat wil afskakel?

Maar dan moet ons verstand ook nie op die troontjie gaan klim soos dit al sedert eeue gelede met die Rasionalisme die geval is nie. Ewe min, en dit is 'n wesentliker slagvat vir ons vandag, mag ons só opgaan in ons rekonstruksies van die omstandighede waaronder 'n bepaalde Bybelgedeelte of Bybelboek tot stand gekom het, dat dit, bewus of onbewus, 'n mensgemaakte filter vir die Bybelse boodskap word.

Fundamentalisme, soos dit by uitstek na vore kom in die Islamitiese siening van hulle heilige boek, die Koran, kom in wese daarop neer dat die faktor van tyd en geskiedenis en hóé die Allerhoogste met sy kinders deur die eeue voortstap, irrelevant is.

By rasionalisme staan die tyd alles behalwe stil. Namate die wetenskap vorder, verander dit ook ons verstaan en aanvaarding van die Bybel. Toe die menslike verstand, veral deur twee barbaarse wêreldoorloë tussen van die beskaafste volke ter wêreld, van sy filtertroontjie afgetuimel het, het die postmodernisme sy reddende verskyning gemaak. Alles is nou relatief. Wat vir jónk reg, mooi en goed is, hoef nie óók vir my so te wees nie. Daar is nie so iets soos altyd-geldende waarhede nie – ook nie in die Bybel nie.

Die gevolg? Presies die teenoorgestelde gebeur as met fundamentalisme: historiese sensitiwiteit in oorfloed – soos die mens, sy gewoontes en waardes kom en gaan – maar waar is die blywende, die

vaste, dit wat die Koning van die heelal met absolute gesag vir alle tye sê?

Terug na die steekproewe. Beginnend om die maklikste eerste aan die orde te stel: die Bybel en slawerny. Vir eeue was slawerny – ook vir Christene – 'n algemene, vanselfsprekende gebruik, en kerklik so goed soos doodsonde vir wie ook al anders daarvoor sou dink. Vandag wonder ons met skaamte, hoe kon dit?

Watter Christen durf vandag hoegenaamd slawerny as die wil van God regverdig? Tog was dit eeue lank eenstemmig die uitspraak van al wat kerklike vergadering was – dit is te sê, as dit êrens nodig was om hieroor uitspraak te gee, selfs (vergun my die stout opmerking) om dit eers na studiedeputate te verwys, te verwys, te verwys, ... en weer te verwys!

Moenie te gou ons geestelike voorouers veroordeel nie! Wáár in die Bybel is daar iets wat enigsins lyk asof dit met soveel woorde slawerny verbied? Inteendeel: daar is in die eerste vyf boeke van die Bybel, vir die Jode bekend as die Wet van Moses, en daarom vir baie met ekstra gesag bekleed, tot in die fynste besonderhede voorskrifte gegee oor hoe om met 'n slaaf op te tree, maar nêrens nie is die opdrag: gee onmiddellik alle slawe die vryheid wat as skepsels van God hulle reg is. Wat die Nuwe Testament betref, rig Paulus hom in sy huisbesoek (Ef. 5:21 e.v. en Kol. 3:18 e.v.) tot vaders, moeders en kinders, maar ook tot slawe en hulle eienaars, asof dit algemeen aanvaarde, ewiggeldende kategorieë is. Hy stuur ook die weggeloopte slaaf, Onésimus, ondanks sy bekering, terug na sy wettige eienaar, Filémon.

Wat het die kerk oor die hele wêreld minder as twee eeue gelede tot ander insigte gebring? Bloot iets van die tydsgees, Humanisme: Hoe durf 'n mens so iets aan jou medemens doen? Dat dit 'n rol gespeel het, is seker. God kan ook met 'n krom stok (die Humanisme) 'n reguit hou slaan.

Maar die kerk van Christus wêreldwyd is sekerlik nie ineens deur die tydsgees op sleeptou geneem nie. Wat het dan die verskil gemaak? 'n Dieper en wyer insig in die openbaring van God, soos dit tot ons gekom het in sy Woord, die Bybel.

Om dit nie onnodig ingewikkeld te maak nie, hoe belangrik dit ook al mag wees vir latere kerklike uitsprake oor sosiale en ander kwesies: oor hierdie saak is die Bybel vroeër puur fundamentalisties gelees. Teks na teks is as skietgoed ingeryg, sonder om enigsins

aandag aan die agtergrond te gee, die sosio-historiese omstandighede van destyds, en veral die breër strekking van die Skrif.

Soos in die geval van egskeiding met die vrou gebeur het, verlig die Ou Testament die lot van slawe aansienlik in vergelyking met dié van hulle lotsgenote in die omringende nasies. Maar revolusionêr is die Bybel – en die God van die Bybel – allermens. Dit is ook Christus se antwoord op die vraag oor egskeiding (Mark. 10:2-8 e.v.): Wat die Here deur sy kneg Moses oor egskeiding laat voorskryf het, is vanweë die hardheid van die harte. Dit is nie God se skeppingsbedoeling nie.

Of doodnugter-prakties gesien: In die tyd van die Nuwe Testament is honderde, duisende drooster-slawe gekruisig. Wat sou, menslik gesproke, van hierdie “nuwe godsdiens” was al so wreedaardig deur keiser Nero vervolgd is, geword het as hulle sou preek: slawe, bevry julleself!?

Belangriker as hierdie en dergelike oorwegings is ’n benadering wat ons telkens in die Bybel kry. Begin binne, in die hart (Rom. 12:2). Moenie buite begin en daardeur die sondaarmens dalk in die oppervlakte laat vassteek nie. Daarom die Bybelse benadering om slawerny nie van buite af te breek nie, maar van binne uit te wys hoe dwars-teenstrydig dit is met die nuwe bedeling in Christus (vgl. Gal. 3:28; Kol. 3:11; ook Fil.:15 en 16).

Maar hoekom het dit vir die kerk van Christus soveel eeue geneem om hierdie basiese boodskap te hoor? Daar is veral drie redes:

- Eerstens, ’n letterlike, kontekslose, a-historiese lees van die Bybel, sonder om die geheel en die diepte van die Bybel te eerbiedig.
- Tweedens, ’n ewe tydlose vashaak in die algemene praktyk: so was dit tog altyd; ons voorouers was sekerlik nie heidene wat nie die Bybel geken het nie!
- Derdens, al was dit dalk (hopelik!) nie so bewustelik nie: slawerny was nogal aardig gerieflik vir diegene wat destyds die hef in die hande gehad het. Slawe moes immers in ruim mate die ekonomie, ook die samelewing, dra. Dus: selfsugtige eiebelang.

Moenie te gemaklik sê: maar slawerny is iets van die verlede nie. Het die manier van interpretasie van die Bybel oor slawerny nie dalk die era van slawery met jare oorleef nie? Dit moet elkeen homself afvra.

Die tweede steekproef is van veel resenter datum: apartheid. Was die eksegetiese beginsel wat aan die Skriftuurlike regverdiging hiervan ten grondslag gelê het, werklik soveel anders?

Ek is nie in die tyd van slawerny nie, maar wel in dié van apartheid gebore en getoë (soos die ou mense gesê het). Vergun my dan ook soms 'n persoonlike verwysing of anekdote ter illustrasie.

Vooraf uitdruklik: alles van die apartheidsera was nie net sleg, onregverdig, selfs demonies nie. Die kritiek daarteen het ook nie net “van buite” gekom nie. Daar was ook soms naïewe idealiste (by wie ek myself insluit) wat op verskillende maniere die onverbiddelike eis van geregtigheid tydig en ontydig beklemtoon het. Korttermyn voordeel lei onherroeplik tot langtermyn skade. Die doel heilig nooit die middele nie. Doen aan ander wat jy graag wil hê aan jou gedoen moet word. Verskeidenheid beteken nie geskeidenheid nie – net so min as wat eenheid tot enersheid gereduseer kan word.

En tog is ons nie gehoor nie. Waarom nie? Vanwaar hierdie blindekol (blindekol, soos wanneer 'n mens motor bestuur en jy nie die voertuig 'n raps agter jou en amper langs jou sien nie)? Ons voorouers was tog nie heidene nie! Inteendeel, hulle het die Bybel baie getrouer geles as die deursnee lidmaat vandag.

Die Afrikaner was verbete – en tereg – om dit wat die destydse super-koloniale ryk van hom ontnem het, terug te kry. Maar wat dan van die ander volke hier aan die suidpunt van Afrika? Het hulle nie ook gely onder Britse kolonialisme nie? Sou hulle nie die ideale vennote wees om die ruïnes van die verlede op te ruim en saam 'n nuwe toekoms te bou nie, ondanks wat in die negentiende eeu, toe die kolonialiste nog die hef in die hande gehad het, tussen ons gebeur het nie?

Daar was hier en daar sulke pogings om oor en weer hande te vat, maar in die geheel gesien, het dit baie min opgelewer – tot my en 'n paar ander Afrikaner-reformiste se diepe en intense teleurstelling. Hoe kan ons mede-Afrikaners en ook ander mede-burgers nie die geleentheid, die roeping, sien en dit met albei hande aangryp nie? Wat het ons mense met blindheid geslaan?

Die antwoord wat gegee kan word, is met hartseer waarskynlik in die meeste gevalle kortsigtige, naakte selfsugtigheid. Apartheid het die witman nie benadeel nie – inteendeel. Afrikaner-nasionalisme het die kitaar geslaan, of ander nou ook al wou saamsing of nie.

Maar het die Afrikaner toe ophou Bybellees? Allermens – maar dan op sy eie manier en met sy eie voorkeur. Bewus of onbewus: selektiewe Skrifgebruik op die mees fundamentalistiese wyse. Soms baie subtiel, en nie noodwendig altyd só bedoel nie. Jongmense van destyds, ook ek, het dit met groot teue ingeadem.

Hiermee dan die eerste van my paar persoonlike belewenisse ter illustrasie:

Voor ons nog op “Skooltjie”³ was – dit was nog die dae van propedeutiese kwarantyn voordat ’n mens in die ligbruin baksteenheilighdom tussen Molen- en Van der Hoffstrate tot hoër diens kon ingaan – het ons al profaan gehoor van die jaarlikse rugbywedstryd tussen twee spanne uit ons geleedere as “Hammabdiel” – “skeidingmaker”. Simptomaties: nie hoe God – en ons – bymekaar bring nie, maar hoe ons uitmekaar hou, was dit waarop die aksent destyds geval het.

Die hoogmoed van eiewillige eenheid, die toring van Babel, en die spraakverwarring wat dit van Godsweë tot gevolg gehad het: dat die mense uitmekaar gespat het (Gen. 11), was bo-aan ons agenda. Maar wat van die unieke Pinksterdag van Handeling 2: een en dieselfde evangelie, vir elkeen in sy eie taal? En nou praat ek nie eers van Skrifgedeeltes soos Galasiërs 3:28 en Kolossense 3:11 wat ek vroeër al genoem het nie.

Voeg hierby dat die Ou Testament by baie van ons mense veel meer aandag gekry het as wat vandag die geval is, maar dan dikwels baie naby daaraan om die Afrikanervolk met Israel te identifiseer, selfs as uitverkore volk – asof uitverkiesing in die Bybel ooit ’n statussimbool eerder as ’n dienskneg-roeping is.

Dat, wat die drie Afrikaanse kerke betref, die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika loshande die mees kritiese oor apartheid was, kan hoogstens ’n bietjie balsem op die wonde wees. In ootmoed: ook ons, die GKSA, het gefaal.

Maar weg van in die bondel probeer wegkruip: Dit was vir my ’n geweldige verrykende voorreg om deel te wees van die vertalers-

3 “Skooltjie” is die term waarna student verwys het na die laaste vier jaar van hulle sewejaaropleiding. Hierdie vier jaar het in die gebou van die Teologiese Skool Potchefstroom plaasgevind, terwyl die eerste drie voorbereidende jare (bekend as die propedeutiese studie) in die geboue van die PU vir CHO plaasgevind het.

paneel wat uiteindelik in 1983 tot die publikasie van die “Nuwe Afrikaanse Bybelvertaling” gelei het. Dit het my met nuwe oë na baie dinge laat kyk, ook na fasette van die destydse apartheidsbestel.

Net twee voorbeelde: In die destydse enigste amptelike vertaling van die Bybel, dié van 1933/1953, het Handeling 17:26 soos volg gelui: “En Hy het uit een bloed al die nasies van die mensdom gemaak om oor die hele aarde te woon, terwyl Hy vooraf bepaalde tye en die grense van hulle woonplek vasgestel het.” Die eerste deel, “uit een bloed”, is veelal op die agtergrond geskuif; die volle aksent was op die laaste: dat God “die grense van hulle woonplek vasgestel het.”

Ons het as Bybelvertalers gereeld boek vir boek ons konsep aan 'n verskeidenheid kerklike leiers en teoloë gestuur. In ons konsep het Handeling 17:26 soos volg gelui, en só is dit ook later in die 1983-weergawe opgeneem: “Uit een mens het Hy al die nasies gemaak om oor die hele aarde te woon. Hy het bepaal hoe lank hulle sal bestaan en waar hulle sal woon.”

Dr. Koot Vorster, die destydse invloedrykste figuur in die NG Kerk – en terloops ouboet van die toentertydse Eerste Minister (later President) van Suid-Afrika – het ons in 'n brander van 'n brief beskuldig dat ons nou apartheid uit die Bybel wegvertaal het!

As 'n beleid wat miljoene mense se lewensomstandighede ingrypend raak, net op een enkele Bybelvers gebaseer moet word – en dan nog op 'n simplisties-letterlike vertaling daarvan ...

'n Tweede voorbeeld: die bewoording van die sewende gebod. Die destydse vertaling (1933/1953) het gelui: “Jy mag nie *ontug* pleeg nie.” Ons taaladviseurs het gesê dit moet anders, want *ontug* in hedendaagse Afrikaans beteken oortreding van die kleurskeidslyn (soos omskryf in die destydse *Ontugwet*), nie huweliksontrou of 'n gerondslapery in die algemeen nie.

Dit het my geruk. Oortreding van die sesde gebod (moord) geld vir almal – pienk, pers, geel, groen, wit of swart – en so ook die agtste gebod (steel) – maar skielik, tussenin, in die sewende gebod lees ons die Bybel asof 'n mens nêr nie die kleurskeidslyn moet oortree indien jy oor die tou trap nie.

Wat sit agter hierdie pro-apartheid eksegese, behalwe wat ek vroeër al gesê het: selektiewe Skrifgebruik en dat die besluite (bewus of onbewus) sterk gekleur was deur die belange van die besluitnemers? Dit: dat die hele Bybel nie pertinent genoeg in gedagte gehou

is nie. Die Bybelse eis om geregtigheid, het byvoorbeeld, ondanks heelwat stemme uit Afrikanergeledere, nie genoegsaam deurgedring tot die breër Afrikaner-geledere, die meerderheid van die stemgeregtiges van destyds, nie.

Miskien moes ons destyds tog harder probeer het. Dit is 'n wroeging wat by nabaat meermale by my opkom. Nie ter regverdiging nie, maar ter verduideliking: Die bitter moeilike gewetensvraag vir my was telkens: Hoe kan ek van binne-uit – waar dit werklik 'n effek het – 'n verskil maak? Hoe kan ek vandag só praat dat ek môre nóg gehoor word?

Weer by wyse van 'n voorbeeld: die tema van die jaarkongres van die Afrikaanse Calvinistiese Beweging in 1976 te Potchefstroom was "Geregtigheid in die Suid-Afrikaanse samelewing". Die herrie wat dit weke daarna nog in die media ontketen het, is gretig aangeblaas deur die korttermyn winsbejag van die destydse opposisie. So iets uit Potchefstroom, die heiligdom van behoudenheid!

Na heelwat strategiese voetwerk – 'n verhaal op sy eie – was ek en die ondervoorsitter, Johan Heyns, op eie versoek uiteindelik ín die Uniegebou, Pretoria – weliswaar op die matjie, maar met die Bybel in die hand – by die destyds premier, John Vorster vir 'n afspraak wat uiteindelik drie maal so lank geduur het as wat dit oorspronklik deur die premier se kantoor geskeduleer is.

Of dit enigsins gehelp het? Dalk, maar ek weet nie. Wat my moed laat bly hou het, was dat, wanneer Johan en ek duidelik en uitdruklik uit die Bybel gepraat het, die polities magtigste man in die Suid-Afrika van destyds nie probeer teëpraat het nie, maar so gou as moontlik tot 'n volgende aanvalspunt (ooglopend vir hom voorberei deur sy hoof van die Geheime Diens) oorgegaan het.

My slotsom uit hierdie nogal persoonlike herinneringe: Vir ons voorouers was die Bybel kosbaar, absoluut gesagvol. Maar het hulle ooit werklik geleer om dit anders as deur die bril van hulle eie persoonlike omstandighede te lees – asof die Woord van die ewige God so maklik in kortstondige tydsomstandighede vasgevang kan word? Moet nooit, met die beste bedoelings ter wêreld, die Bybel só eensydig op die situasie van vandag toepas dat die blik op die ewigheid uit fokus raak ... en dalk verdwyn nie.

Ons derde steekproef: Die Messias in die Ou Testament: of Hy in die 2001-omdigting of dalk alreeds in die 1983-vertaling, uit die Bybel weggedig en wegvertaal is. Kom ons kyk vlugtig na drie Nuwe-

Testamentiese Skrifgedeeltes wat in die debatte dikwels voorkom: Johannes 5:39 asook Lukas 24:27, 44.

Christus sê nie in Johannes 5:39 ongenueanseerd dat elke hoofstuk (of selfs elke Bybelboek) in die Ou Testament van Hom getuig nie. Hy praat uitdruklik van “die Skrif”, dus die Ou Testament as geheel. Dit kom onmiskenbaar duidelik na vore in twee gesprekke wat Hy op sy opstandingsdag, eers met twee volgelinge, later met sy dissipels en ander gelowiges in Jerusalem gehad het (kursivering – TvdW): Met die Emmausgangers (Lukas 24:27): “Daarna het Hy by Moses en al die profete begin en al die Skrifuitsprake *wat op Hom betrekking het*, vir hulle uitgelê.” En die aand in Jerusalem: “Dit is die betekenis van die woorde wat Ek vir julle gesê het toe Ek nog by julle was, naamlik dat alles vervul moet word wat in die wet van Moses en in die profete en psalms *oor My geskrywe is*.” (Lukas 24:44.)

Moenie die Messias inlees waar dit nie God se bedoeling was nie!

Luister, luister weer, luister aandagtig na wat die Here presies in sy Woord vir ons sê. Moenie net so bolangs lees in jou poging om nog 'n bewysteks vir jou voorafingenome standpunt te kry nie.

Die kwessie van profesie en vervulling is alles behalwe 'n nuwe saak. Vir die tema van die Messias in die Psalms is dit egter van deurslaggewende belang. Daarom 'n paar opmerkings hieroor: eers 'n voorbeeld elders in die Ou Testament, dan een uit die Psalms.

Dat 'n profesie vervul is, beteken nie bloot dat dit toe vir die eerste keer so uitgekome het nie; wel dat dit sy klimaks – soms ook sy dieptepunt (soos met die *Ebed Jahwe*-, Kneg van die Here-liedere, die geval is) in die betrokke gebeurtenis bereik. Neem maar die maagdelike geboorte van Jesus wat Matteus 1:22-23 as die vervulling van die profesie van Jesaja 7:14 aanstip. In Jesaja dui dit duidelik op 'n babatjie wat destyds gebore is, soos die direk daaropvolgende twee verse onmiskenbaar aandui. Hierdie onbekende babatjie was dus al reeds die vervulling van Jesaja 7:14. Die klimaks, die diepste vervulling, sou eers eeue later by Betlehem kom. Maar niemand dink eers daaraan om die verwysings na die babatjie in Jesaja met hoofletters te skrywe nie.

Of 'n voorbeeld uit Psalm 22. Dit begin baie duidelik by Dawid self, maar dit haak nie in hom vas nie. Die Here tree al hoe duideliker na vore, om uiteindelik die hoogtepunt van hierdie Psalm te word. Daarom kan 'n mens dit ook goed verstaan dat hierdie Psalm –

saam met sy keersy, Psalm 110 – dié gedeelte van die Ou Testament is wat die meeste in die Nuwe Testament aangehaal word, dan met toepassing op ons Here Jesus.

Maar moet ons daarom “ek” en “my” in ons vertaling en omdigting van Psalm 22 met ’n hoofletter skrywe, al het dit onteenseglik in die eerste plek op die mens Dawid geslaan? Hoekom dan nie in Jesaja 7 dieselfde doen met die babatjie eeue voor die geboorte van Christus as mens onder die mense nie?

Moenie die Ou Testament “ver-Nuwe-Testamentiseer” nie. Erken die Ou Testament in sy eie reg, as deel van die Godsopenbaring in sy voorts kryding deur die eeue. Natuurlik kyk ons vanuit die vervulling in Christus met ander oë na die Ou Testament, insluitend die Psalms, as die Jode van destyds en ook van vandag. Die verskil lê egter nie soseer in die Ou Testament nie, maar in die vervulling in Christus, soos dit in die Nuwe Testament vir ons opgeteken staan (vgl. ook 2 Kor. 2:14).

Daarom hierdie klip in die bos: raak die debat oor die Messias in die Psalms bloot, of selfs in die eerste plek, die eksegeese, of is dit nie veel meer as wat tot dusver na vore getree het, ’n liturgiese kwessie nie – spesifiek die lied van die Nuwe-Testamentiese gelowige? As ons in ons lied die psalms ook woordeliks vanuit Nuwe-Testamentiese perspektief moet sien, hoekom dit dan beperk tot die Messias, al is Hy ook by verre die sentrum van ons geloof? Wat van Jerusalem se walle (Ps. 87), die dogter wat die bruidsroep hoor (Ps. 5), of die bulle wat weer op die altare geoffer sal word (Ps. 51) – om maar net drie van talle voorbeelde te noem?

Ten slotte iets oor die vrou en die besondere ampte (wat my betref, liewers: dienste). Nou gaan ek hiper-versigtig wees om nie hierdie terdeë gewaardeerde geleentheid te misbruik nie.

Ons sinode is sedert 1988 vir die soveelste keer hieroor aan die studeer – en dit oor ’n opdrag wat drie jaar vroeër aan kundiges gegee is. (Terloops, dink jou in: As jy in 1988 gebore was – en nou praat ek nie eers van 1985 nie – kon jy nou al dalk in matriek of selfs op universiteit gewees het!). Tegnies is die saak dus vir meer as twee dekades *sub judice*. Hoe lank moet die tyd nog stilstaan voordat ons uiteindelik tot ’n gevolgtrekking en ’n besluit kom? Is die Bybel, God se openbaring, regtig so onduidelik? Wat ’n skat van gewens hieroor – al is daar, toegegee, ook heelwat kaf tussen die korrels – het nie die afgelope twee dekades op die sinode se tafel gekom nie? En tog is dit nog nie die einde nie. Studeer weer, asof

julle voorgangers nie hulle werk behoorlik gedoen het nie. Is ons deskundiges regtig so onbekwaam, so onnosel?

Ek is onverwags, sy dit nie teësinig nie, betrek in wat die pers as 'n kerklike opstand berig het.⁴ Al sou ek graag wou dat ons (en baie ander) wat oor hierdie sinodebesluit hoegenaamd geen vrede kan hê nie, ons besware op 'n ander manier ter tafel sou lê: wat gebeur het, het gebeur.

Daarom gaan ek in hierdie laaste deel van my betoog, die vrou in die besondere dienste, nie die saak as sodanig probeer beredeneer nie, maar eerder probeer rekenskap gee van wat my oor hierdie saak van mening laat verander het.

Dit is opvallend hoeveel beter die vrou in die Ou Testament daaraan toe is as haar susters in die buurlande van destyds, maar dit is nog alles behalwe ideaal. Ook in die Nuwe-Testamentiese wêreld is die vrou ver van gelykberegting – maar met ons Here Jesus is dit totaal anders. Nêrens behandel Hy die vroue wat sy pad kruis, en daar is merkwaardig baie insidente waarvan in die vier Evangelies vertel word, enigsins as minderwaardige wesens nie.

Tog is daar in die Ou Testament, anders as by die omringende volke, geen priesteresse nie. Al het vroue in Jesus se dienswerk op aarde 'n besondere rol vervul, in bepaalde opsigte selfs 'n unieke rol, was geeneen van die twaalf dissipels wat Hy persoonlik geroep het, 'n vrou nie.

Hierom was dit vroeër vir my ondenkbaar dat daar vroulike diakens, oudelinge of predikante mag wees, afgesien nog van die veel gebruikte 1 Korintiërs 14:34-35 en 1 Timoteus 2:11-12.

Oor die jare het my sekerheid egter begin verdamp en uiteindelik totaal verkrummel. Nie dat my Skrifbeskouing as sodanig, meen ek, enigsins verander het nie. Wat wel verander het, is my eksegetiese oogklappe.

Ek het vroeër 1 Timoteus 2:11-12 klakkeloos gelees, sonder om my enigsins af te vra of die direk voorafgaande gedeelte (1 Tim: 2:9-10) net so ewig geldend sou wees, en indien nie, vanwaar die verskil in

4 Die verwysing hier is na 'n reeks koerantberigte wat gerapporteer het oor 'n verklaring waarin 'n groep predikante ná die beletsel wat die 2006-sinode van die GKSA op vroue in die besondere dienste geplaas het, te kenne gegee het dat hulle op Skrifgronde anders daarvoor oordeel.

ewigheidsgesag tussen wat Paulus alles hier as 't ware in een asem voorskryf? Wie sluit vandag nog die kerkdeur toe vir vroue oor hulle haarkapsels en hulle juwele (1 Tim: 2:9-10) – of terloops, vir 'n man met lang hare (1 Kor. 11:14)? Maar hoekom sou die direk volgende twee verse (1 Tim. 2:11-12) dat vroue, stil en onderdanig moet wees in die erediens, hulle moet laat onderrig, maar nie moet waag om op hulle beurt onderrig te gee nie, sonder meer nog vir vandag en tot in ewigheid geld?

Insgelyks het ek my nie 'n oomblik afgevra hoe dit moontlik is dat Paulus, afgesien van sy hemelse inspirasie duidelik 'n intellektuele reus, na wat hy kort vantevore in 1 Korintiërs 11:4 e.v. geskryf het – 'n bietjie vermoderniseer, vroue koppe toe as julle bid of van God getuig – ook in die einste brief 14:34-35 kon neerpen – vroue, hand op die mond as julle as Christene saam kom: sê-tyd en vrae-tyd tuis, en manlief is julle bron van inligting – en dit sonder om hom enigsins te bekommer oor enige moontlike teenstrydigheid. Of watter logika is daarin dat vroue mag profeteer (1 Kor. 11:5), maar nie ook ander, dalk hulle eie mans, se profetiese uitsprake mag beoordeel nie (sien 1 Kor. 14:34-35)? Ek sal dit in elk geval nooit met my vrou regkry nie: dat ek praat, sonder dat sy mag terugpraat nie – en dan is ons nog nie eers in die kerk nie.

In ootmoed: oor die jare het ek geleer om beter Skrif met Skrif te vergelyk en om Bybeluitsprake in hulle verband – en verbande – te lees. Dit is nog afgesien van my toenemende erge oorsake oor wat alles oor die dekades in die Bybel ingesmokkel is onder vaandels soos “Christosentries” en “Theopneustie”.

Vergun my 'n kort tussen-opmerking oor laasgenoemde. Hoe goedkoop word daar nie soms gesê: “Die hele Skrif is deur God geïnspireer” (2 Tim. 3:16) – en daarom *moet* die Bybel só en só wees, asof ons aan die Heilige Gees kan voorskryf hoe Hy sy werk moes gedoen het, in plaas daarvan om nederig in die produk, die Bybel, te sien hoe Hy dit gedoen het.

Maar ek dink my “bekering” gaan verder – en hopelik dieper. Ek het dit nie dadelik besef nie, maar vrome begrippe kan ook oogklappe wees. Konkreet in hierdie geval, hoe die begrippe “besondere ampte” en soms ook “in die erediens” radikale skeidsure kan word.

Die oomblik dat mens nie meer in terme van amp dink nie, maar eerder begin dink in terme van diens, *diakonia*, word die prentjie heelwat anders. Behoort ons hele lewe nie ten diepste diens, in die eerste plek diens aan God, en in hierdie sin “erediens”, te wees nie?

As Filippus se vier dogters die gawe ontvang het om te profeteer (Hand. 21:9) – dit wil sê om God se boodskap vir ons lewe hier en nou te verkondig – wie is ons om te sê dat so 'n gawe van God nie ook in kerktyd, wanneer sy kinders in die erediens saamkom om Hom te ontmoet, beoefen mag word nie? Sê dit niks dat die eerste getuies van Christus se oorwinning oor die dood, juis vroue was nie? Op watter gronde mag ons byvoeg: lewer gerus julle unieke, ongelooflike getuienis, mits julle dit net nie in die erediens, of in die “besondere ampte” doen nie?

Soos met die kwessie van slawerny: God hou ook in sy openbaring rekening met die tydsomstandighede, soos die kwessie van hoofbedekking vir vroue – hoe lank nie ook 'n hewige debatspunt op kerklike vergaderings nie. Toe dié nie tot 'n besluit kon kom nie, het die vroue hoedloos kerk toe begin gaan, en al die studiekommissies van hoeveel kerkrade het irrelevant geword. Sou so iets nie dalk ook met die strydpunt van die vrou in of uit die besondere dienste, kan gebeur nie?

Ondanks begrip vir die tydsomstandighede en sensitiwiteit daarvoor, word die beginsel baie duidelik gestel in Galasiërs 3:28 en Kolosense 3:11. In ons uitlewing daarvan moet ons sekerlik ook rekening hou met die hedendaagse tydsomstandighede, natuurlik egter sonder om enigsins daaraan vetoreg te gee.

Weer so 'n tong in die kies opmerking: Is dit in stryd met die Bybel dat ons kampusrektor op die PUK 'n vrou is? En as 'n rektor nie mag heers nie – waarmee ek volledig saamstem – hoekom sal dit skielik so word as sy ouderling of predikant word?

Oor elkeen van hierdie vier temas sou ek graag heelwat meer wou sê, maar per slot van rekening is hulle net steekproewe. Die doel van hierdie vier, nogal uiteenlopende, steekproewe was om na die Skrifbeskouing en/of Skrifverklaring agter die beoordeling van hierdie kwessies te kyk, en wat ons moontlik daaruit kan leer. Heelwat dinge het duidelik geword, maar wat my betref, is dít bes moontlik die belangrikste: Moenie té gladweg sê dat jou Skrifbeskouing jou Skrifverklaring bepaal, uit en gedaan nie. Dit kan ook wees dat, soos in ons kring tans die geval is, daar teoreties dieselfde Skrifbeskouing gehuldig word, en dat daar tog tot dramatiese verskillende Skrifverklarings gekom word.

Moet ons nie dalk tussen die twee: Skrifbeskouing en Skrifverklaring, meer sensitief wees vir 'n moontlike tussenskakel, Skrifbenadering, nie? Dus: Skrifbeskouing, Skrifbenadering, Skrifverklaring.

Skrifbenadering hoef nie in 'n beginnershandboek vir eerstejaar teologies studente as 'n afsonderlike entiteit opgeneem te word nie. Alles daarvan kan teoreties deels óf by Skrifbeskouing óf by Skrifverklaring ingedeel word.

Maar hoekom waarborg eensgesindheid oor Skrifbeskouing nie ook eenstemmigheid in Skrifverklaring nie? Mense verskil – en teoloë is per slot van rekening ook mense. Om te verskil, is dus bloot menslik. Dit is nie sonder rede dat die Bybel ons meermale vermaan om mekaar te verdra nie. Maar dan so radikaal verskil soos in ons vier steekproewe? Die verskille hier is tog nie bloot 'n kwessie dat mense nou maar eenmaal verskil nie – 'n standpunt wat ons vierkantig in die postmodernisme sou plaas.

Oorweeg daarom hierdie stelling: *Dieselfde vertrekpunt, oorhoofse eenheid in Skrifbeskouing, kan vanweë verskillende Skrifbenaderings (of dan hermeneutiek) tot radikaal verskillende Skrifverklarings lei.* Moet ons, ook in kerkvergaderings, nie meer gevoelig wees vir hoe ons die Skrif benader nie? Skrifbenadering: Bybelgetroue, egwetenskaplike, onvervalsde Gereformeerde hermeneutiek, die brug tussen die beginpunt, Skrifbeskouing, aan die een kant, en aan die ander oewer die finale produk, die resultate van 'n dikwels moeilike proses, Skrifverklaring.

Brûe kan 'n enorme verskil maak – maar dan moet 'n mens weet wat se soort brug dit is waarop jy die rivier of die see-inham oorsteek – in die daaglikse lewe, maar sekerlik ook in die teologie.

Kom ons maak brug-bou en brûe-ken 'n fokuspunt in ons persoonlike en kerklike lewe, nie in die minste nie, as dit oor die Woord van God gaan.

